ΣΕΙΡΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

2/2025
Μάρτιος 2025

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:
Το διακύβευμα και οι περιορισμοί

Βιργινία Μπαλαφούτα

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

1993-2025 ΤΡΙΑΝΤΑ ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

2/2025
Μάρτιος 2025

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:
Το διακύβευμα και οι περιορισμοί

Βιργινία Μπαλαφούτα

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:
Το διακύβευμα και οι περιορισμοί 2/2025

Λευκωσία, Μάρτιος 2025

Copyright © Βιργινία Μπαλαφούτα, Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Εκδόσεις: Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων

Βιργινία Μπαλαφούτα

Η Βιργινία Μπαλαφούτα κατέχει Πτυχίο Νομικής (2005) του Τμήματος Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), Διδακτορικό «Διεθνούς Δικαίου και Περιφερειακών Σπουδών» (2015) του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, της Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ), διετές Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης «Διεθνούς Δικαίου και Διπλωματικών Σπουδών» (2015) του Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, της Σχολής Διεθνών Σπουδών, Επικοινωνίας και Πολιτισμού, του Παντείου Πανεπιστημίου, διετές Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (2020) «Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης και της Τεχνολογίας» του Τμήματος Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης, της Σχολής Θετικών Επιστημών, του ΕΚΠΑ, και πιστοποιητικό ολοκλήρωσης Μεταπτυχιακού Προγράμματος Εμβάθυνσης στις Περιβαλλοντικές Σπουδές του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών, του ΑΠΘ, στα πλαίσια εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής. Κατέχει επίσης διετές Δίπλωμα Δημοσιογραφίας. Από ξένες γλώσσες γνωρίζει Αγγλικά, Γαλλικά, Ιταλικά, και Ισπανικά.

Εργάζεται ως Μόνιμο Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό (ΕΔΙΠ) (2017-σήμερα) με γνωστικό αντικείμενο «Διεθνείς Σπουδές» στο Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του ΕΚΠΑ. Διδάσκει και στο Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου. Έχει 9 χρόνια αυτοδύναμης διδασκαλίας σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο (2014-σήμερα).

Έχει εργαστεί στο ΑΠΘ και στο ΕΚΠΑ. Έχει εργαστεί επίσης ως δικηγόρος και ως δημοσιογράφος. Διετέλεσε Επιστημονική Συνεργάτης της Διαρκούς Επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων επί διετία (Μάρτιος 2021-Μάιος 2023).

Είναι Επιστημονική Συνεργάτης (Senior Fellow) του Κυπριακού Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας (2017-σήμερα), του Κέντρου Διεθνούς Δικαίου και Διπλωματίας/Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου (2024-σήμερα), του Διεθνούς Κέντρου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Libertas και του Επιστημονικού Περιοδικού *Δικαιώματα του Ανθρώπου* (2016-σήμερα). Επιπλέον, είναι Μέλος Επιστημονικών Επιτροπών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Έχει συγγράψει 5 βιβλία/μονογραφίες και 43 επιστημονικές δημοσιεύσεις/μελέτες, και έχει συμμετάσχει σε πλήθος Διεθνών Συνεδρίων, στα γνωστικά της πεδία. Το διδακτικό, συγγραφικό και ερευνητικό της έργο εμπίπτουν: στο γενικό Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, στο Διεθνές Δίκαιο Περιβάλλοντος, στο Jus ad bellum, στη Διεθνή Δικαιοσύνη, στις Ελληνο-Τουρκικές Σχέσεις, στη Φιλοσοφία εν σχέσει και με το Διεθνές Δίκαιο, στη Διπλωματία κ.α.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη 6

Εισαγωγή 7

Διεθνές Δίκαιο: Στόχοι, Εύρος, Προκλήσεις, Υποκείμενα, Διάδραση με τις εθνικές έννομες τάξεις, Αδυναμίες, Δοκιμασίες στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον 8

Θεμελιώδεις σκοποί, υποκείμενα και εύρος του Διεθνούς Δικαίου 8

Η σχέση και η διάδραση Διεθνούς Δικαίου και εθνικού δικαίου των κρατών – Μία σχέση ενίοτε «δυσχερής» 10

Διεθνές Δίκαιο vs Περιορισμοί – Το κρίσιμο διακύβευμα 11

Διεθνές Δίκαιο: Προκλήσεις και δοκιμασίες στον σύγχρονο κόσμο – Ιδέες και προτάσεις για τη διαχείρισή τους 13

Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική: Η συνέργεια και η διάδραση των δύο επιστημών, με μια δημιουργική ματιά - Ιδέες και προτάσεις για την ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου 19

Ισχύς και Ισχύς του Δικαίου: Ορισμένες σκέψεις και ιδέες 19

Ισχύς του Δικαίου και συμμόρφωση με το Διεθνές Δίκαιο - Πώς θα μπορούσε η Καντιανή Ηθική Φιλοσοφία να συμβάλει στην ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου 21

Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Ένας σύγχρονος κλάδος του Διεθνούς Δικαίου με ιδιαίτερη δυναμική – Εφαρμογή των ανωτέρω προτάσεων περί Ισχύος του Δικαίου 25

Αντί Συμπερασμάτων 28

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν κείμενο παρουσιάζονται το εύρος, οι αξίες, οι πρωταρχικοί σκοποί, τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου, η διάδρασή του με το εθνικό δίκαιο των κρατών, προκλήσεις που καλείται διαχρονικά να αντιμετωπίσει. Αναλύονται εγγενείς αδυναμίες και περιορισμοί του, υπογραμμίζονται αιτίες τους, και κατατίθενται προτάσεις για τη διαχείρισή τους. Αναλύονται ζητήματα που συνθέτουν το σύγχρονο «ταραγμένο» διεθνές περιβάλλον, τα οποία θέτουν σε δοκιμασία το Διεθνές Δίκαιο, εκφράζονται προβληματισμοί, και παρουσιάζονται ιδέες για την ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου και για την ευρύτερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή του. Έχοντας υπόψη την κρισιμότητα και το εύρος των ζητημάτων τα οποία ρυθμίζει το Διεθνές Δίκαιο, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα πλήρους εφαρμογής του, καθώς και συνεχούς ενίσχυσής του. Προσεγγίζεται με δημιουργική ματιά η συνδιαλλαγή των επιστημών του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Πολιτικής/των Διεθνών Σχέσεων. Κατατίθενται ορισμένες σκέψεις εν σχέσει με το δίπολο της Ισχύος και της Ισχύος του Δικαίου. Προτείνεται δε και η αξιοποίηση της Φιλοσοφίας, και δη της Καντιανής Ηθικής Φιλοσοφίας για την ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου. Έχοντας υπόψη τις δοκιμασίες της σύγχρονης εποχής, επιχειρείται να υπογραμμιστεί το κρίσιμο διακύβευμα της εφαρμογής και ισχυροποίησης του Διεθνούς Δικαίου προς όφελος ολόκληρης της ανθρωπότητας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παρόν κείμενο παρουσιάζονται οι πρωταρχικοί σκοποί, η λειτουργία, τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου, η διάδρασή του με το εθνικό δίκαιο των κρατών, προκλήσεις που καλείται διαχρονικά να αντιμετωπίσει, και δοκιμασίες με τις οποίες αντιπαλεύει σήμερα. Αναλύονται εγγενείς αδυναμίες του, υπογραμμίζονται αιτίες τους, και κατατίθενται προτάσεις για τη διαχείρισή τους. Μελετάται και αντιμετωπίζεται με κριτική ματιά το Διεθνές Δίκαιο στη σύγχρονη πραγματικότητα, παρουσιάζονται και αναλύονται ορισμένα ζητήματα που συνθέτουν το σύγχρονο «ρευστό» διεθνές περιβάλλον, διατυπώνονται προβληματισμοί, και προτείνονται ιδέες προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της εφαρμογής του.

Επιχειρείται να υπογραμμιστεί το εύρος των ζητημάτων που ρυθμίζει/προλαμβάνει/διαχειρίζεται/διευθετεί/επιλύει/προάγει το Διεθνές Δίκαιο, και οι αξίες τις οποίες πρεσβεύει και υπηρετεί, έχοντας πάντοτε ως γνώμονα και ως τελικό σκοπό την ευημερία της ανθρωπότητας. Αναδεικνύεται η αναγκαιότητα πλήρους εφαρμογής και συμμόρφωσης με το Διεθνές Δίκαιο, καθώς και συνεχούς ενδυνάμωσης και ισχυροποίησής του.

Παράλληλα με το γενικό Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, γίνονται ιδιαίτερες αναφορές σε συγκεκριμένους κλάδους του Διεθνούς Δικαίου, ήτοι στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο και στο Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για λόγους που αναλύονται.

Επιχειρείται να βρεθούν συγκλίσεις και συνέργειες μεταξύ του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Πολιτικής/των Διεθνών Σχέσεων, και κατατίθενται ορισμένες σκέψεις για μια συνδιαλλαγή των δύο επιστημών υπό το πρίσμα της διεπιστημονικότητας.

Για την ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου προτείνεται περαιτέρω και η αξιοποίηση της επιστήμης της Φιλοσοφίας. Ειδικότερα, προτείνεται και αναλύεται πώς θα μπορούσε η Καντιανή Ηθική Φιλοσοφία να συμβάλει στην ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου και στη συμμόρφωση με αυτό όλων των υποκειμένων και λοιπών δρώντων επί του διεθνούς πεδίου.

Διεθνές Δίκαιο: Στόχοι, Εύρος, Προκλήσεις, Υποκείμενα, Διάδραση με τις εθνικές έννομες τάξεις, Αδυναμίες, Δοκιμασίες στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον

Θεμελιώδεις σκοποί, υποκείμενα και εύρος του Διεθνούς Δικαίου

Το Διεθνές Δίκαιο ρυθμίζει τη λειτουργία της διεθνούς κοινότητας. Οι θεμελιώδεις σκοποί του, όπως αυτοί κατοχυρώνονται στο άρθρο 1 του Καταστατικού Χάρτη[1] του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) είναι οι εξής: i) η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, ii) η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών, iii) οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των κρατών, iv) η διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπιση και την επίλυση των διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και ανθρωπιστικής φύσεως, και v) ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Παράλληλα με το γενικό Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε -μεταξύ άλλων- τους ακόλουθους κλάδους του Διεθνούς Δικαίου: i) το Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ii) το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, iii) το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο/Διεθνές Δίκαιο Ενόπλων Συρράξεων/Jus in bello, iv) τη Χρήση Βίας/Jus ad bellum, v) το Διεθνές Δικονομικό Δίκαιο/Διεθνής Δικαιοσύνη/Διεθνές Δίκαιο Διεθνών και Περιφερειακών Δικαιοδοτικών Οργάνων, vi) το Διεθνές Δίκαιο Διεθνών και Περιφερειακών Οργανισμών, vii) το Διεθνές Δίκαιο Θαλάσσης, viii) το Διεθνές Δίκαιο Αέρα και Διαστήματος, ix) το Διεθνές Περιβαλλοντικό Δίκαιο, x) το Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο.

Καθίσταται εύκολα αντιληπτό το εύρος των ζητημάτων και προκλήσεων τις οποίες αντιμετωπίζει/καλείται να αντιμετωπίσει το Διεθνές Δίκαιο, και ο εξαιρετικά κρίσιμος ρόλος τον οποίο διαδραματίζει μέχρι σήμερα και καλείται να διαδραματίσει και στο μέλλον με τις προκλήσεις να αυξάνονται διαρκώς και να γίνονται πολυπλοκότερες.

Η διεθνής κοινότητα συγκροτείται μέσα από ένα πλέγμα δράσεων, σχέσεων, αλληλεπιδράσεων, αλληλεξαρτήσεων των υποκειμένων του Διεθνούς Δικαίου και των λοιπών δρώντων επί του διεθνούς πεδίου.

Τα κράτη αποτελούν τα πρωταρχικά υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου. Οι διεθνείς και οι περιφερειακοί οργανισμοί αποτελούν δευτερογενή υποκείμενα

[1] Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ, 1945
https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf
- Ίδε και: Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος, Φωτεινή Παζαρτζή, Μαρία Γαβουνέλη, Γιώργος Κυριακόπουλος, Αναστάσιος Γουργουρίνης, (επιμ.) *Κείμενα Διεθνούς Δικαίου,* 2η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2024.

του Διεθνούς Δικαίου. Αυτό συμβαίνει, διότι οι διεθνείς και οι περιφερειακοί οργανισμοί δημιουργούνται από τα κράτη και παύουν να υφίστανται όταν το σύνολο των κρατών που τους δημιούργησαν λάβει μια τέτοια απόφαση.

Στο παλαιό/παραδοσιακό Διεθνές Δίκαιο τα κράτη αποτελούσαν τα μοναδικά υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου. Ακολουθείτο κρατο-κεντρική προσέγγιση. Στη σύγχρονη εποχή έχουν αυξηθεί τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου, και ακολουθείται πλέον, από ένα τμήμα των επιστημόνων του, ανθρωποκεντρική/ατομο-κεντρική προσέγγιση. Αναγνωρίζονται πλέον -κατά την κρατούσα άποψη- και τα άτομα ως υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου, στα πλαίσια της αναβάθμισης του ατόμου στη διεθνή δικαιοταξία.[2]

Κατά τη διατύπωση του Καθηγητή Εμμανουήλ Ρούκουνα, το άτομο αποτελεί «υποκείμενο του Διεθνούς Δικαίου με διαφοροποιημένο καθεστώς (sujet à statut différencié)», «χρήστη του Διεθνούς Δικαίου».[3]

Σύμφωνα με τον Καθηγητή και Διεθνή Δικαστή Antonio Augusto Cancado Trindade, το δικαίωμα της ατομικής προσφυγής/petition αποτελεί την πιο πολύτιμη κληρονομιά της διεθνούς νομικής θεωρίας από τα μέσα του 20ού αιώνα μέχρι τις μέρες μας.[4]

Στα πλαίσια της διεύρυνσης των υποκειμένων του Διεθνούς Δικαίου, αναβαθμίζεται το status και άλλων μη κρατικών οντοτήτων/συλλογικοτήτων/ομάδων, ήτοι των μειονοτήτων, των απελευθερωτικών κινημάτων, των αυτοχθόνων λαών, των εκτοπισθέντων πληθυσμών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Το Διεθνές Δίκαιο έχει εξελιχθεί στον βαθμό που να αναγνωρίζουμε και τη διεθνή κοινότητα, την «ανθρωπότητα» ως υποκείμενο του Διεθνούς Δικαίου. Αξίζει να τονιστεί το γεγονός ότι οι όροι/έννοιες «ανθρωπότητα» και «παγκόσμια συλλογική συνείδηση» όχι απλώς ενυπάρχουν και συνδέονται με το Διεθνές Δίκαιο, αλλά τίθενται εμφατικά και οριοθετούν το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο.[5]

---

[2] Ίδε και: Βιργινία Μπαλαφούτα, *Το δικαίωμα στην αλήθεια. Εκφάνσεις και εφαρμογές στο Διεθνές Δίκαιο,* Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, Φεβρουάριος 2018.

[3] Εμμανουήλ Ρούκουνας, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Σειρά Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010.

[4] Antônio Augusto Cançado Trindade, *International Law for Humankind: Towards a New Jus Gentium*, Second revised edition, The Hague Academy of International Law, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands, 2013.

[5] Ίδε και: Βιργινία Μπαλαφούτα, «Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο: Προτάσεις περαιτέρω ενδυνάμωσής του, διεύρυνσης της δικαιοδοσίας του, και αποτελεσματικότερης διάδρασής του με τις εθνικές έννομες τάξεις και με τη Μεταβατική Δικαιοσύνη», Διεθνές Συνέδριο «18ες Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου», Ναύπλιο, Βουλευτικό, 20-22 Οκτωβρίου 2023. Υπό δημοσίευση σε Συλλογικό Τόμο.

Η σχέση και η διάδραση Διεθνούς Δικαίου και εθνικού δικαίου των κρατών – Μία σχέση ενίοτε «δυσχερής»

Σε επίπεδο ιεραρχίας, i) οι διεθνείς αναγκαστικοί κανόνες/το jus cogens, ii) το διεθνές εθιμικό δίκαιο, και iii) το συμβατικό δίκαιο/οι διεθνείς συμβάσεις τις οποίες έχουν υπογράψει και κυρώσει τα κράτη, τίθενται πάνω από το εθνικό δίκαιο των κρατών.

Ωστόσο υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς τη στάση των κρατών απέναντι στο Διεθνές Δίκαιο, γεγονός το οποίο επηρεάζει την εφαρμογή του. Επιπρόσθετα, υπάρχουν διαφορές και μεταξύ των εσωτερικών δικαίων των κρατών.

Η ιδιαίτερη φύση του Διεθνούς Δικαίου έγκειται στο γεγονός ότι λειτουργεί παράλληλα με τη θεμελιώδη αρχή της κρατικής κυριαρχίας, την οποία καλείται να σεβαστεί, αλλά σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και να την υπερβεί, χωρίς πάντως να θίγεται ο «σκληρός πυρήνας» της εν λόγω αρχής.

Η εξισορρόπηση μεταξύ αφενός της επιβολής του Διεθνούς Δικαίου και αφετέρου της διατήρησης και προάσπισης της εθνικής κυριαρχίας είναι σε πολλές περιπτώσεις ιδιαίτερα δυσχερής και διαπνέει σχεδόν στο σύνολό του το Διεθνές Δίκαιο. Οι αδυναμίες, λοιπόν, του Διεθνούς Δικαίου πηγάζουν από αυτή την πραγματικότητα, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το Διεθνές Δίκαιο δεν έχει ολοκληρωμένο σύστημα επιβολής/εκτέλεσής του όπως συμβαίνει με το εθνικό δίκαιο των κρατών. Εκ των πραγμάτων βέβαια αντιλαμβανόμαστε ότι το Διεθνές Δίκαιο λόγω των ιδιαιτεροτήτων, της πολυπλοκότητας, της μοναδικότητας που το χαρακτηρίζει δεν θα ήταν δυνατό να έχει ένα σύστημα εκτέλεσης αντίστοιχο με αυτό των εθνικών εννόμων τάξεων.

Παράλληλα με τη διάδραση Διεθνούς και εθνικού δικαίου των κρατών, θα πρέπει να τονιστεί ότι το ίδιο το Διεθνές Δίκαιο προασπίζεται σημαντικά τα κράτη. Το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να το παραβλέπει κανένα κράτος, πολλώ δε μάλλον κράτη που το παραβιάζουν ή που αποτελούν γενικότερα δύστροπους διεθνείς δρώντες, δεδομένου ότι το Διεθνές Δίκαιο θέτει και εγγυάται την αρχή της κρατικής κυριαρχίας, την αρχή της κυριαρχικής ισότητας, το απαραβίαστο των συνόρων, την απαγόρευση της χρήσης βίας και της απειλής χρήσης βίας. Οι αρχές της κρατικής κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας, της πολιτικής ανεξαρτησίας αποτελούν θεμελιώδεις αρχές του Διεθνούς Δικαίου. Περαιτέρω δε οι τρεις προαναφερθείσες αρχές θεμελιώνουν έννομα αγαθά των οποίων η προσβολή υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις συνιστά το διεθνές έγκλημα της επίθεσης.

Διεθνές Δίκαιο vs Περιορισμοί – Το κρίσιμο διακύβευμα

Αναλύθηκαν ανωτέρω οι βασικές αιτίες, σύμφωνα με τη γράφουσα, από τις οποίες πηγάζουν αδυναμίες και περιορισμοί για το Διεθνές Δίκαιο, οι οποίες αιτίες είναι η διάδραση Διεθνούς Δικαίου και εθνικού δικαίου των κρατών, και η έλλειψη ενός ολοκληρωμένου συστήματος επιβολής του Διεθνούς Δικαίου.

Η διάδραση Διεθνούς Δικαίου και εσωτερικού δικαίου των κρατών υφίσταται και θα υφίσταται πάντοτε. Το ζητούμενο είναι τα ίδια τα κράτη να αντιλαμβάνονται την αξία του Διεθνούς Δικαίου, τα εχέγγυα που τους παρέχει, την προσφορά του στην παρούσα και στις μέλλουσες γενεές. Στο διεθνές πεδίο θα πρέπει τα κράτη να εξισορροπούν το εθνικό τους δίκαιο και την προαγωγή των εθνικών τους συμφερόντων από τη μια πλευρά με τον σεβασμό και την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου από την άλλη πλευρά. Προφανώς, η εμπειρία δείχνει ότι κάτι τέτοιο είναι δύσκολο στην πράξη. Ωστόσο, σύμφωνα με τη γράφουσα, δεν φαίνεται να υπάρχει εναλλακτική προκειμένου η ανθρωπότητα να ευημερεί, να προοδεύει και να πορεύεται με βάση τον Πολιτισμό και τον Ανθρωπισμό.

Εάν αναλογιστούμε τα ζητήματα τα οποία ρυθμίζει/προλαμβάνει/διαχειρίζεται/διευθετεί/επιλύει/προάγει το Διεθνές Δίκαιο, συνειδητοποιούμε ευχερέστερα το κρίσιμο διακύβευμα της εφαρμογής του και της ενδυνάμωσής του. Διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, ειρηνική επίλυση των διεθνών διαφορών, αρμονικές σχέσεις μεταξύ των κρατών, απαγόρευση χρήσης ή απειλής χρήσης βίας, αποτροπή και καταστολή διεθνών εγκλημάτων, σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εισαγωγή κανόνων στις διεθνείς και στις εμφύλιες ένοπλες συρράξεις, διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπιση των διεθνών προβλημάτων, προστασία του περιβάλλοντος, προσαρμογή στην κλιματική κρίση, εξάλειψη της πείνας και της φτώχειας, εξάλειψη του αναλφαβητισμού, αντιμετώπιση των πανδημιών και των ασθενειών, ισότητα των φύλων, καταπολέμηση των διακρίσεων, δικαιοσύνη και ύπαρξη ισχυρών θεσμών, κατοχύρωση πλαισίου στη θάλασσα, στον αέρα, στον βυθό των θαλασσών, στο διάστημα. Καθίσταται λοιπόν σαφές, πέρα από το κρίσιμο διακύβευμα της συμμόρφωσης με το Διεθνές Δίκαιο και της συνεχούς ενδυνάμωσής του, το γεγονός ότι εκ των πραγμάτων έχει να αντιμετωπίσει πραγματικές δυσχέρειες, εμπόδια και προκλήσεις. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο, απαιτητικό και πολύπλοκο το έργο που επιτελεί/που έχει να επιτελέσει αφ’ εαυτού, ανεξάρτητα από τις όποιες περαιτέρω δυσκολίες επιφέρουν τα κράτη και οι λοιποί δρώντες της διεθνούς κοινότητας.

Αναφορικά με την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου συστήματος επιβολής και εκτέλεσης του Διεθνούς Δικαίου θα μπορούσαμε να καταθέσουμε τις ακόλουθες παρατηρήσεις.

Όπως αναφέρθηκε στην Ενότητα 2.2., λόγω της ιδιαίτερης φύσης, του ιδιαίτερου χαρακτήρα, της πολυπλοκότητας και της μοναδικότητας του Διεθνούς Δικαίου, δεν είναι δυνατόν να έχει ένα σύστημα εκτέλεσης αντίστοιχο με αυτό που έχουν τα εσωτερικά δίκαια των κρατών. Ωστόσο θα πρέπει να τονίσουμε ότι και στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου υφίσταται ένα σύνολο διεθνών και περιφερειακών δικαιοδοτικών οργάνων με εξαιρετικά σημαντική δράση και εμπειρία, τα οποία εν συνόλω μας έχουν προσφέρει μία ιδιαίτερα εκτεταμένη και πολύτιμη νομολογία. Επιπλέον, στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου υφίσταται ένα ευρύτατο σύνολο διεθνών και περιφερειακών οργανισμών με πολύπλευρη δράση και συμβολή σε κάθε τομέα επί του διεθνούς γίγνεσθαι. Μελετώντας τη διάρθρωση, την οργάνωση, τις αρμοδιότητες και το έργο του σημαντικότερου παγκόσμιου Οργανισμού, του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, διαπιστώνουμε την εξαιρετικά πολύτιμη συμβολή του σε κάθε πεδίο που σχετίζεται με τη ζωή και την ευημερία των ανθρώπων σε οποιοδήποτε μέρος της Γης.

Παρά τις αδυναμίες του Διεθνούς Δικαίου, παρά το γεγονός ότι σε αρκετές περιπτώσεις παρακάμπτεται ή παραβιάζεται, διαπιστώνουμε ότι εν σχέσει με το παρελθόν -και με το κοντινό παρελθόν- έχει διευρυνθεί, έχει εξελιχθεί, έχει ενδυναμωθεί, έχουν ισχυροποιηθεί το νομικό πλαίσιο, τα όργανα, οι μηχανισμοί και οι διαδικασίες εκτέλεσής του.

Αρχικά, αξίζει -μεταξύ άλλων- να τονιστεί το γεγονός ότι στη σύγχρονη εποχή ιδρύθηκε ένας νέος κλάδος του Διεθνούς Δικαίου, το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο. Στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, το οποίο αναδύθηκε μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, αποκρυσταλλώνεται και θεμελιώνεται η ατομική ποινική ευθύνη. Αποτελεί εξαιρετικά σημαντική κατάκτηση το γεγονός ότι αρχίζουν πλέον να δικάζονται και να επιβάλλονται ποινές σε άτομα-κρατικούς λειτουργούς οι οποίοι έχουν τελέσει διεθνή εγκλήματα. Θα πρέπει δε να αναφερθεί ότι ο συγκεκριμένος κλάδος του Διεθνούς Δικαίου έχει αυξημένη αυστηρότητα και δεσμευτικότητα.

Περαιτέρω, στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου, διαπιστώνουμε ότι με την πάροδο των χρόνων η διεθνής ευθύνη κράτους εμπλουτίζεται και ενισχύεται. Ακολούθως, θεμελιώνεται και εξελίσσεται και η διεθνής ευθύνη διεθνών και περιφερειακών οργανισμών.

Επιπρόσθετα, ενισχύονται οι μηχανισμοί εκτέλεσης των αποφάσεων διεθνών και περιφερειακών δικαστηρίων, καθώς και η δράση των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών. Ενδεικτικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι κυρώσεις από διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς που επιβάλλονται σε κράτη και μη κρατικές οντότητες (οργανώσεις, νομικά πρόσωπα, άτομα) αποτελούν ένα αποτελεσματικό μέσο επιβολής του Διεθνούς Δικαίου. Επιπλέον, οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις συμβάλουν σημαντικά στην εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου. Το monitoring που γίνεται για την εφαρμογή από τα κράτη των διεθνών και περιφερειακών συμβάσεων έχει ιδιαίτερη συμβολή.

Διεθνές Δίκαιο: Προκλήσεις και δοκιμασίες στον σύγχρονο κόσμο – Ιδέες και προτάσεις για τη διαχείρισή τους

Από όσα αναλύθηκαν στις Ενότητες 2.2. και 2.3., καθίσταται αντιληπτό ότι το Διεθνές Δίκαιο διαχειρίζεται ένα εξαιρετικά ευρύ πλαίσιο ζητημάτων τα οποία άπτονται σχεδόν κάθε πεδίου επί τους διεθνούς γίγνεσθαι, ότι εκ των πραγμάτων καλείται να αντιμετωπίσει πραγματικές -δύσκολα διαχειρίσιμες- προκλήσεις, και ότι ως εκ της φύσεώς του καλείται να αντιμετωπίσει επιπρόσθετες δυσκολίες και εμπόδια τα οποία θέτουν κράτη.

Σήμερα το Διεθνές Δίκαιο βρίσκεται αντιμέτωπο με περαιτέρω προκλήσεις και δοκιμασίες. Στη συνέχεια γίνονται αναφορές και αναλύσεις σε ορισμένα από τα πολυάριθμα ζητήματα τα οποία συνθέτουν το σύγχρονο «ρευστό» διεθνές περιβάλλον.

Αρχικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού στις μέρες μας βρίσκονται σε εξέλιξη περισσότερες από 120 ένοπλες συρράξεις.[6] Αυτή η ιδιαίτερα θλιβερή και απογοητευτική πραγματικότητα συνοδεύεται από το γεγονός ότι η ενημέρωση που παρέχεται στους πολίτες σχετικά με τις εν εξελίξει ένοπλες συρράξεις καθώς και η σχετική κινητοποίηση και δραστηριοποίηση κρατών ακόμη και διεθνών και περιφερειακών οργανισμών[7] διαφέρει σημαντικά. Το γεγονός ότι μία ένοπλη σύρραξη δεν προβάλλεται με πηχυαίους τίτλους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης δεν συνεπάγεται ότι στα πλαίσια αυτής δεν τελούνται διεθνή εγκλήματα, σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, μαζικές παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

[6] "ICRC in 2024: Upholding humanity in conflict", 16-12-2024. https://www.icrc.org/en/article/icrc-2024-upholding-humanity-conflict

[7] Ίδε και: Ανδρέας Θεοφάνους, «Η ΕΕ σε κρίσιμο σταυροδρόμι», Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Λευκωσία, Κύπρος, Απρίλιος 2024.
link: Η ΕΕ σε κρίσιμο σταυροδρόμι–CCEIA

Αναφορικά με τις ένοπλες συρράξεις στην Ουκρανία και στη Γάζα, οι οποίες οπωσδήποτε έχουν θέσει το Διεθνές Δίκαιο σε δοκιμασία, θα πρέπει να τονιστεί ότι αναφορές που γίνονται σε όρους για τον τερματισμό των εν λόγω συρράξεων προκαλούν ιδιαίτερο προβληματισμό και ανησυχία. Προφανώς, είναι επιτακτική ανάγκη να τερματιστούν οριστικά οι συρράξεις, παράλληλα όμως οι όροι και τα «σχέδια» για την επόμενη ημέρα δεν θα πρέπει να απόσχουν από «το γράμμα και το πνεύμα» του Διεθνούς Δικαίου. Κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί ευχερέστερα μέσα από την πολυμέρεια. Η συμβολή διεθνών και περιφερειακών οργανισμών δύναται να είναι καθοριστική.

Δυσχέρειες στο Διεθνές Δίκαιο επιφέρουν, και απογοητευτικά μηνύματα στέλνουν, και οι ακόλουθες αποφάσεις[8] της παρούσας διακυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) υπό τον Πρόεδρο Donald Trump.
i) Η αποχώρηση των ΗΠΑ από τη Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή, και από οποιαδήποτε συμφωνία, σύμφωνο, ή παρόμοια δέσμευση έχει αναληφθεί βάσει της Σύμβασης Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή,
ii) Η απόφαση περί επαναξιολόγησης της συμμετοχής των ΗΠΑ στο Συμβούλιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ / UNHRC, στην Οργάνωση του ΟΗΕ για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη, και τον Πολιτισμό / UNESCO, και στην Υπηρεσία Αρωγής και Έργων του ΟΗΕ για τους Παλαιστινίους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή / UNWRA, και η απόφαση περί διακοπής της χρηματοδότησης του UNHRC και της UNWRA,
iii) Η επιβολή ευρύτατων κυρώσεων στον Εισαγγελέα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ) Karim Khan, και σε οποιοδήποτε άλλο άτομο συνεργάζεται με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για το οποίο θα ληφθεί σχετική απόφαση από συγκεκριμένους ανώτατους αξιωματούχους των ΗΠΑ,
iv) Η αποχώρηση των ΗΠΑ από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας / WHO,
v) Η επαναξιολόγηση της παροχής εξωτερικής βοήθειας των ΗΠΑ και οι ιδιαίτερα εκτεταμένες μέχρι σήμερα περικοπές της.

[8] The White House, Presidential Actions,
https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/putting-america-first-in-international-environmental-agreements/
https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/withdrawing-the-united-states-from-and-ending-funding-to-certain-united-nations-organizations-and-reviewing-united-states-support-to-all-international-organizations/
https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/imposing-sanctions-on-the-international-criminal-court/
https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/withdrawing-the-united-states-from-the-worldhealth-organization/
https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/reevaluating-and-realigning-united-states-foreign-aid/

Αναφορικά με το εκτελεστικό διάταγμα με το οποίο επιβλήθηκαν κυρώσεις από τις ΗΠΑ στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ανωτέρω υπό στοιχείο iii), όπως τονίστηκε και από το ίδιο το ΔΠΔ, πρόκειται για μια επίθεση κατά της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας του, και κατά της απονομής δικαιοσύνης. Πάντως, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, τόσο από το περιεχόμενο όσο και από το λεκτικό του εν λόγω διατάγματος, προκύπτει ότι ακόμη και ένα κράτος που δεν αποτελεί μέρος στο Καταστατικό της Ρώμης του ΔΠΔ και δη με την ισχύ που έχουν οι ΗΠΑ δεν βρίσκεται «στο απυρόβλητο» ούτε μένει αμέτοχο και αδιάφορο για τη δράση του ΔΠΔ.

Αξίζει να τονιστεί ότι το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο στην πρόσφατη χρονική περίοδο που διανύουμε έχει εκδώσει αρκετά εντάλματα σύλληψης.[9] Κατωτέρω αναφέρονται τα εντάλματα σύλληψης που εξέδωσε εν σχέσει με τις ένοπλες συρράξεις που βρίσκονται σε εξέλιξη στην Ουκρανία και στη Γάζα. Ανεξάρτητα από το τί θα επακολουθήσει για τα συγκεκριμένα πρόσωπα, αναμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι τα εν λόγω εντάλματα σύλληψης έχουν υψηλή νομική, πολιτική και ηθική βαρύτητα, και ασκούν σημαντική πολιτική πίεση.

Αναφορικά με την ένοπλη σύρραξη στην Ουκρανία, στις 28/2/2022 ο Εισαγγελέας του ΔΠΔ ανακοίνωσε ότι θα ζητούσε άδεια για την έναρξη έρευνας για την κατάσταση στην Ουκρανία, στη βάση των προηγούμενων συμπερασμάτων που προέκυψαν από την προκαταρκτική εξέταση, συμπεριλαμβάνοντας και τυχόν νέα φερόμενα εγκλήματα. Τον Μάρτιο του 2022, 44 κράτη παρέπεμψαν την Υπόθεση στο ΔΠΔ.

Στις 17/3/2023 το Τμήμα Προδικασίας ΙΙ του ΔΠΔ εξέδωσε εντάλματα σύλληψης για δύο άτομα σε σχέση με την κατάσταση στην Ουκρανία: τον Πρόεδρο της Ρωσίας Vladimir Vladimirovich Putin και την Επίτροπο για τα δικαιώματα των παιδιών στο Γραφείο του Προέδρου Maria Alekseyevna Lvova-Belova. Βάσει των αιτήσεων της Εισαγγελίας της 22/2/2023, το Τμήμα Προδικασίας έκρινε ότι υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι φέρουν ευθύνη για το έγκλημα πολέμου της παράνομης μεταφοράς παιδιών από κατεχόμενες περιοχές της Ουκρανίας στη Ρωσία.

Επιπλέον, στις 5/3/2024 το Τμήμα Προδικασίας ΙΙ του ΔΠΔ εξέδωσε εντάλματα σύλληψης για δύο ακόμη άτομα σε σχέση με την κατάσταση στην Ουκρανία: τον Sergei Ivanovich Kobylash, Αντιστράτηγο στις Ρωσικές Ένοπλες Δυνάμεις, εκείνη την περίοδο Διοικητή του Τμήματος Αεροπορίας Μεγάλης Εμβέλειας της Αεροδιαστημικής Δύναμης, και τον Viktor

[9] International Criminal Court
https://www.icc-cpi.int/

Nikolayevich Sokolov, Ναύαρχο του ρωσικού ναυτικού, εκείνη την περίοδο Διοικητή του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας. Βάσει των αιτήσεων της Εισαγγελίας της 2/2/2024, το Τμήμα Προδικασίας ΙΙ έκρινε ότι υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι φέρουν ευθύνη για το έγκλημα πολέμου των στοχευμένων επιθέσεων κατά αστικών/πολιτικών αντικειμένων, το έγκλημα πολέμου της πρόκλησης υπερβολικής τυχαίας βλάβης σε πολίτες ή ζημιών σε πολιτικά αντικείμενα, και το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας απάνθρωπων πράξεων.

Επιπρόσθετα, στις 24/6/2024 το Τμήμα Προδικασίας ΙΙ του ΔΠΔ εξέδωσε εντάλματα σύλληψης για δύο ακόμη άτομα: τον Sergei Kuzhugetovich Shoigu, Υπουργό Άμυνας κατά τον χρόνο της φερόμενης συμπεριφοράς, και τον Valery Vasilyevich Gerasimov, Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου των Ενόπλων Δυνάμεων και Πρώτο Αναπληρωτή Υπουργό Άμυνας κατά τον χρόνο της φερόμενης συμπεριφοράς, σε σχέση με την κατάσταση στην Ουκρανία για εικαζόμενα διεθνή εγκλήματα που διαπράχθηκαν τουλάχιστον από τις 10/10/2022 έως τουλάχιστον τις 9/3/2023. Ειδικότερα, για το έγκλημα πολέμου των στοχευμένων επιθέσεων κατά αστικών/πολιτικών αντικειμένων, το έγκλημα πολέμου της πρόκλησης υπερβολικής τυχαίας βλάβης σε πολίτες ή ζημιών σε πολιτικά αντικείμενα, και το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας απάνθρωπων πράξεων.

Αναφορικά με την ένοπλη σύρραξη στη Γάζα, στις 20/5/2024 ο Εισαγγελέας του ΔΠΔ κατέθεσε αιτήσεις για εντάλματα σύλληψης στο Τμήμα Προδικασίας Ι του ΔΠΔ, αναφορικά με την κατάσταση στην Παλαιστίνη, κατά των Yahya Sinwar, Mohammed Diab Ibrahim Al-Masri (Deif), Ismail Haniyeh, έχοντας βάσιμες ενδείξεις ότι είναι υπεύθυνοι για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου, τελεσθέντα στο κράτος του Ισραήλ και στη Λωρίδα της Γάζας.

Επιπλέον, στις 20/5/2024 ο Εισαγγελέας του ΔΠΔ κατέθεσε αιτήσεις για εντάλματα σύλληψης στο Τμήμα Προδικασίας Ι του ΔΠΔ, αναφορικά με την κατάσταση στην Παλαιστίνη, κατά του Benjamin Netanyahu, Πρωθυπουργού του Ισραήλ, και του Yoav Gallant, τότε Υπουργού Άμυνας του Ισραήλ, έχοντας βάσιμες ενδείξεις ότι είναι υπεύθυνοι για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου, τελεσθέντα στη Λωρίδα της Γάζας.

Ακολούθως, στις 21/11/2024 το ΔΠΔ εξέδωσε εντάλματα σύλληψης, αναφορικά με την κατάσταση στην Παλαιστίνη, κατά του Mohammed Diab Ibrahim Al-Masri (Deif), έχοντας βάσιμες ενδείξεις ότι είναι υπεύθυνος για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου, τελεσθέντα στο κράτος του Ισραήλ και στη Λωρίδα της Γάζας. Οι αιτήσεις που είχαν κατατεθεί

για εντάλματα σύλληψης κατά των Yahya Sinwar και Ismail Haniyeh αποσύρθηκαν μεταγενέστερα, μετά από στοιχεία που επιβεβαίωναν τον θάνατό τους.

Στις 21/11/2024 το ΔΠΔ εξέδωσε εντάλματα σύλληψης, αναφορικά με την κατάσταση στην Παλαιστίνη, κατά του Benjamin Netanyahu, Πρωθυπουργού του Ισραήλ, και του Yoav Gallant, Υπουργού Άμυνας του Ισραήλ μέχρι τον Νοέμβριο του 2024, έχοντας βάσιμες ενδείξεις ότι είναι υπεύθυνοι για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου, τελεσθέντα στη Λωρίδα της Γάζας.

Σε συνέχεια όσων προαναφέρθηκαν για τα εντάλματα σύλληψης που εξέδωσε το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, καθίσταται σαφές πόσο κρίσιμη και ουσιαστική είναι η συνεχής ενδυνάμωση της διεθνούς δικαιοσύνης και δη της διεθνούς ποινικής, η οποία απονέμει δικαιοσύνη για διεθνή εγκλήματα, ήτοι για πράξεις τόσο απεχθείς και ειδεχθείς που έχει κριθεί ότι προσβάλλουν ολόκληρη την ανθρωπότητα και την «παγκόσμια συλλογική συνείδηση».

Ιδιαίτερη συμβολή στην ενδυνάμωση και την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου έχει και η διεθνής ευθύνη των κρατών, η ατομική ποινική ευθύνη και η διεθνής ευθύνη διεθνών και περιφερειακών οργανισμών. Σύμφωνα με τη γράφουσα, η ανάπτυξη, εξέλιξη και ισχυροποίηση των εν λόγω θεσμών δύναται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην περαιτέρω ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου, και στην πληρέστερη, ουσιαστικότερη και αποτελεσματικότερη εκτέλεσή του.

Επιπρόσθετα, η επιβολή κυρώσεων λόγω μη συμμόρφωσης με το Διεθνές Δίκαιο αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο επιβολής του, όπως προαναφέρθηκε. Ωστόσο θα πρέπει να τονιστεί ότι οι κυρώσεις παρέχουν ευρύτερα εχέγγυα δικαιοσύνης όταν αποφασίζονται και επιβάλλονται στα πλαίσια διεθνών και περιφερειακών οργανισμών και όχι μεμονωμένων κρατών.

Στα πλαίσια του παρόντος άρθρου υποστηρίζεται ότι και η εξελικτική ερμηνεία του Διεθνούς Δικαίου[10] συμβάλλει και δύναται να συμβάλει έτι περαιτέρω στην ενδυνάμωση και εφαρμογή του, καθώς και στη διεύρυνση των δυνατοτήτων που έχει το Διεθνές Δίκαιο προκειμένου να αντιμετωπίσει

[10] Ίδε και: Βιργινία Μπαλαφούτα, «Η εξελικτική ερμηνεία των περιφερειακών και διεθνών συνθηκών. Αναλογική εφαρμογή της νομολογίας περί ΕΣΔΑ και επί άλλων συμβάσεων.», *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Τεύχος 77, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2018, σσ. 589-611.

τις σύγχρονες, ακόμη πιο πολυπληθείς, πολύπλοκες και δισεπίλυτες προκλήσεις.

Όπως ισχύει και για κάθε κλάδο του δικαίου, το Διεθνές Δίκαιο -έτι περαιτέρω- βρίσκεται διαρκώς υπό διαμόρφωση και εν εξελίξει. Κατά την ερμηνεία του και την εφαρμογή του δεν είναι δυνατόν να μην λαμβάνονται υπόψη οι σύγχρονες συνθήκες και εξελίξεις, καθόσον και το ίδιο εξελίσσεται παράλληλα με τις κοινωνίες και την ίδια τη διεθνή κοινότητα. Πέραν του ότι οι πηγές του Διεθνούς Δικαίου και το πλαίσιό του διαρκώς εμπλουτίζονται και ανανεώνονται, το γεγονός ότι κύρια πηγή του αποτελεί το διεθνές εθιμικό δίκαιο[11] ενισχύει τον χαρακτήρα του Διεθνούς Δικαίου ως ενός δικαίου εξελισσόμενου, το οποίο δεν θα πρέπει να οράται στατικά.

[11] Ίδε και: Achilles Emilianides, "Can the European Convention of Human Rights be Modified by Subsequent Customary Law?", *Cyprus Yearbook of International Relations*, 2006, pp. 83-94.

Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική: Η συνέργεια και η διάδραση των δύο επιστημών, με μια δημιουργική ματιά[12] - Ιδέες και προτάσεις για την ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου

Ισχύς και Ισχύς του Δικαίου: Ορισμένες σκέψεις και ιδέες

Στα πλαίσια του παρόντος άρθρου, σε συνέχεια όσων έχουν παρουσιαστεί και αναλυθεί αναφορικά με το Διεθνές Δίκαιο και τη σύγχρονη πραγματικότητα, παρουσιάζει ενδιαφέρον να επιχειρήσουμε μια εμβάθυνση στη συνέργεια και στη διάδραση των επιστημών του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Πολιτικής/των Διεθνών Σχέσεων με μια διεπιστημονική, δημιουργική και προοδευτική ματιά.

Θα μπορούσαμε να θέσουμε ένα δίπολο όπως θα λέγαμε στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων, ένα ζεύγος εννοιών όπως θα λέγαμε στο πεδίο της Φιλοσοφίας. Το δίπολο/ζεύγος εννοιών είναι το εξής: Ισχύς και Ισχύς του Δικαίου.

Έχοντας υπόψη πολύ ενδιαφέρουσες αναλύσεις περί ισχύος στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων[13], αξίζει να τονιστούν τα ακόλουθα:

i) Ο χαρακτηρισμός της ισχύος ως αφηρημένης έννοιας,

ii) Η ευρεία προβληματική που τίθεται περί ορισμού και μέτρησης της ισχύος, και

iii) Το ζήτημα της σχέσης της ισχύος με τον καταναγκασμό, ήτοι εάν ταυτίζεται με την έννοια του καταναγκασμού, εάν ο καταναγκασμός αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της ή όχι, και σε ποιόν βαθμό.

Έχοντας ως βασικό οδηγό και γνώμονα την ισχύ του δικαίου[14], στα πλαίσια του παρόντος κειμένου κατατίθενται οι ακόλουθες σκέψεις.

i) Όπως η έννοια της ισχύος, έτσι και η ισχύς του δικαίου αποτελεί μια αφηρημένη έννοια.

ii) Κατ' αναλογία με την έννοια της ισχύος, και για την έννοια της ισχύος του δικαίου θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον μια προσπάθεια ορισμού της και μέτρησής της/ποσοτικοποίησής της.

---

[12] Ίδε και: Βιργινία Μπαλαφούτα, «Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική: Μια συνδιαλλαγή υπό το πρίσμα της διεπιστημονικότητας», «19ες Διεθνολογικές Συναντήσεις Ναυπλίου», Ναύπλιο, Βουλευτικό, 27-29 Σεπτεμβρίου 2024. Υπό δημοσίευση σε Συλλογικό Τόμο.

[13] Ίδε: - Κώστας Υφαντής, *Διεθνής πολιτική θεωρία, Η γοητεία του ρεαλιστικού λόγου,* Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2012.

- Θεόδωρος Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς και Δικαιοσύνη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008.

[14] Για την ισχύ του δικαίου ίδε και: - Στέλιος Περράκης, Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, *Διεθνής Δικαιοταξία. Θεωρία και Εφαρμογή Διεθνούς Δικαίου*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2016.

iii) Κατ' αναλογία με την έννοια της ισχύος, και για την έννοια της ισχύος του δικαίου αξίζει να τεθεί ο προβληματισμός εάν ταυτίζεται με την έννοια του καταναγκασμού (όχι στρατιωτικού ή οικονομικού εν προκειμένω), εάν ο καταναγκασμός αποτελεί κυρίαρχο ή ένα απλώς από τα συστατικά της στοιχεία.

Στα πλαίσια του κειμένου, όποτε γίνεται αναφορά στην ισχύ του δικαίου, νοείται πάντοτε η ισχύς του δικαίου στο πεδίο του Διεθνούς Δικαίου.

Ως προς το ζήτημα ορισμού και μέτρησης που θέσαμε σε μια προσπάθεια μέτρησης/ποσοτικοποίησης της ισχύος του δικαίου στο πεδίο του Διεθνούς Δικαίου, προτείνεται στο παρόν άρθρο ότι συστατικά στοιχεία/συντελεστές/δείκτες θα μπορούσαν να αποτελούν το σύνολο των πηγών του Διεθνούς Δικαίου: ήτοι i) οι διεθνείς και οι περιφερειακές συμβάσεις, ii) το διεθνές εθιμικό δίκαιο, iii) οι γενικές αρχές του δικαίου, iv) οι αποφάσεις των διεθνών και περιφερειακών δικαστηρίων, v) τα διδάγματα των εγνωσμένου κύρους επιστημόνων, vi) οι πράξεις των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ιδιαίτερη δυναμική στην ισχύ του δικαίου προσφέρουν οι διεθνείς αναγκαστικοί κανόνες/το jus cogens, και οι διεθνείς εθιμικοί κανόνες. Οι αυξημένης δεσμευτικότητας κανόνες, λοιπόν, δύνανται να αποτελούν θεμελιώδη συστατικά στοιχεία της. Έχει ιδιαίτερη αξία το γεγονός ότι το jus cogens -το οποίο βρίσκεται στην κορυφή του Διεθνούς Δικαίου- και το σύνολο του διεθνούς εθιμικού δικαίου δεσμεύουν όλα τα κράτη ανεξαρτήτως εάν αυτά τα αποδέχονται, εάν έχουν υπογράψει και κυρώσει σχετικές συμβάσεις, εάν έχουν στο εθνικό τους δίκαιο διαφορετικές ρυθμίσεις ακόμη και συνταγματικού επιπέδου.

Κάθε κράτος είναι υποχρεωμένο να εφαρμόζει τους εν λόγω κανόνες, και κανένα κράτος δεν νομιμοποιείται να επικαλεστεί έλλειψη σχετικής ρύθμισης ή διαφορετική ρύθμιση του εθνικού του δικαίου, ή το γεγονός ότι είχε στο παρελθόν αντιταχθεί σε συγκεκριμένη συμπεριφορά που σήμερα έχει αποκρυσταλλωθεί ως διεθνής αναγκαστικός ή εθιμικός κανόνας, προκειμένου να μην τον εφαρμόσει. Σε κάθε περίπτωση, εάν υπάρξει παρέκκλιση, οι παρεκκλίνοντες κανόνες είναι άκυροι.

Παρά τις αδυναμίες του Διεθνούς Δικαίου, παρά τις δυσκολίες που διαχρονικά έχει να αντιμετωπίσει, παρά τη δοκιμασία στην οποία βρίσκεται σήμερα με τις ένοπλες συρράξεις που βρίσκονται σε εξέλιξη[15], η ανάδυση των εθιμικών κανόνων, η αύξηση/η διεύρυνση του διεθνούς εθιμικού

[15] Ίδε και Ενότητες 2.2., 2.3. και 2.4.

πλαισίου, και η αποκρυστάλλωση των διεθνών αναγκαστικών κανόνων αποτελούν εξαιρετικά σημαντικά βήματα για την πρόοδο και την ενδυνάμωσή του, και την καθοριστική ενίσχυση της ισχύος του.

Η ισχύς του δικαίου θα μπορούσε να ενισχύεται και από τους μηχανισμούς εφαρμογής των αποφάσεων των διεθνών και περιφερειακών δικαστηρίων. Ας σκεφτούμε ως παράδειγμα τη διαδικασία που ακολουθείται στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης, μέσω και της Επιτροπής Υπουργών, για την εφαρμογή/εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Επιπλέον, θα μπορούσε να ενδυναμώνεται και από το monitoring που γίνεται για την εφαρμογή διεθνών και περιφερειακών συμβάσεων.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η ισχύς του δικαίου στο πεδίο του Διεθνούς Δικαίου, εξαρτάται σημαντικά και από τον τρόπο που λειτουργούν τα κράτη στη διεθνή και την εθνική δικαιοταξία. Δύνανται τα κράτη να συμβάλλουν ουσιαστικά στην ενδυνάμωσή της με την πιστή εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου, με τη συμμόρφωσή τους στις δικαστικές αποφάσεις διεθνών και περιφερειακών δικαστηρίων, με την υπογραφή και κύρωση διεθνών και περιφερειακών συμβάσεων, και με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν εν συνόλω το Διεθνές Δίκαιο στην εθνική έννομη τάξη τους.

Τα προτεινόμενα συστατικά στοιχεία/συντελεστές/δείκτες θα μπορούσαν να συμβάλλουν και στον ορισμό της αφηρημένης έννοιας της ισχύος του δικαίου. Η εξειδίκευση και ο ορισμός της ισχύος του δικαίου θα μπορούσε να συνεισφέρει έτι περαιτέρω στην ενδυνάμωση του Δικαίου εν συνόλω και του Διεθνούς Δικαίου ειδικότερα.

Ισχύς του Δικαίου και συμμόρφωση με το Διεθνές Δίκαιο - Πώς θα μπορούσε η Καντιανή Ηθική Φιλοσοφία να συμβάλει στην ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου

Αναφορικά με το ζήτημα του καταναγκασμού εν σχέσει με την ισχύ του δικαίου, στα πλαίσια του παρόντος άρθρου κατατίθενται οι ακόλουθες σκέψεις.

Με την αναφορά σε καταναγκασμό στα πλαίσια του δικαίου, εν προκειμένω, δεν νοείται φυσικά στρατιωτικός ή οικονομικός καταναγκασμός. Γίνεται αναφορά, πρώτον, στην προβληματική σχετικά με το εάν στη συμπεριφορά των ανθρώπων που σέβονται και εφαρμόζουν το δίκαιο, βαρύνει κύρια το

γεγονός του εξαναγκαστικού χαρακτήρα του δικαίου. Γίνεται αναφορά, δεύτερον, στην αναγκαστική εκτέλεση.

Ως προς το πρώτο ζήτημα, εάν αναχθούμε στην Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία, μπορούμε να θυμηθούμε τον Πλάτωνα, ο οποίος αναφερόταν στο «δαχτυλίδι του Γύγη» το οποίο εάν το είχαμε θα μας έκανε αόρατους, και έθετε τον προβληματισμό πώς θα λειτουργούσαν οι άνθρωποι εάν ήξεραν ότι οι άλλοι δεν τους βλέπουν και δεν θα έχουν συνέπειες για τις πράξεις τους.

Ας αναλογιστούμε και την κατηγορική προσταγή, τον ηθικό νόμο του Ιμμάνουελ Καντ[16], ο οποίος καλεί τους ανθρώπους να λειτουργούν βάσει μιας αρχής, η οποία θα επιθυμούσαν να καταστεί καθολικός νόμος, ήτοι να ισχύει για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Το να λειτουργεί ο άνθρωπος με βάση την κατηγορική προσταγή, συνιστά -για τον Καντ- θεμελιώδες στοιχείο και απαραίτητη προϋπόθεση για την ελευθερία του.

Η θέση αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς η ηθική καθίσταται προϋπόθεση sine qua non για την ελευθερία του ανθρώπου. Συνεπώς, ο άνθρωπος, όχι μόνο δεν δεσμεύεται και δεν περιορίζεται από τον ηθικό νόμο, αλλά αντιθέτως λόγω της συμμόρφωσής του με αυτόν θεωρείται ελεύθερος.

Η εν λόγω οπτική είναι πολύτιμη και για τα αποτελέσματα που δύναται να έχει για τη συμμόρφωση των υποκειμένων του δικαίου με την ηθική και τους νόμους. Είναι βέβαιο ότι επιδρά διαφορετικά στην ιδιοσυγκρασία και την ψυχοσύνθεση των ατόμων το να θεωρούν ότι είναι υποχρεωμένοι να εφαρμόσουν έναν κανόνα δικαίου, από το να θεωρούν ότι εφαρμόζοντας τον εν λόγω κανόνα καθίστανται ελεύθεροι. Σύμφωνα με την Καντιανή θεώρηση, οι νόμοι δεν αποτελούν καταναγκασμό για τους πολίτες, αντιθέτως οι πολίτες επιλέγουν το ηθικό και το δίκαιο στα πλαίσια του ορθού Λόγου.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την Καντιανή Ηθική Φιλοσοφία, οι ίδιοι οι άνθρωποι θέτουν τους νόμους βάσει έλλογων αρχών, και όχι κάποιος έξω από αυτούς ήτοι ο μονάρχης, το κράτος ως μια αφηρημένη απρόσωπη οντότητα, ή ο Θεός. Επιπλέον, δεν δικαιολογείται αντίφαση· δηλαδή, δεδομένου ότι ο άνθρωπος χαρακτηρίζεται εκ φύσεως από ηθικότητα και επιλέγει ηθικές αρχές, δεν μπορεί να λειτουργεί με τρόπο αντίθετο προς αυτές.

[16] Ίδε και: Βιργινία Μπαλαφούτα, «Η ηθική στην Καντιανή Φιλοσοφία ως προϋπόθεση και συστατικό στοιχείο της ελευθερίας του ανθρώπου. Η αξιοποίηση της Ηθικής Φιλοσοφίας του Καντ για τη συμμόρφωση των ανθρώπων με το Δίκαιο.», *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Τεύχος 89, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2021, σσ. 585-599.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η Καντιανή Ηθική Φιλοσοφία παραπέμπει και έχει κοινές αναφορές και με το Φυσικό Δίκαιο, αναφορικά με την αξία του ανθρώπου και των δικαιωμάτων του, με την έννοια και τον τρόπο θεμελίωσης της ηθικής, με την καθολικότητα των θεμελιωδών νόμων, με τον τρόπο προσέγγισης της ελευθερίας του ανθρώπου. Η σύνδεση Καντιανής Ηθικής Φιλοσοφίας και Φυσικού Δικαίου προτείνεται εν προκειμένω, δεδομένης της σχέσης Φυσικού Δικαίου και Διεθνούς Δικαίου, και δεδομένης της διαχρονικής και συνεχούς συμβολής του Φυσικού Δικαίου στον εμπλουτισμό, στην ανάπτυξη και στην ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου εν συνόλω, και περαιτέρω συγκεκριμένων κλάδων του όπως το Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο.

Σύμφωνα με τον Καντ, η ελευθερία του ανθρώπου, από την οποία πηγάζει η ηθική, συνίσταται στην επιλογή που έχει ο άνθρωπος για το πώς θα πράξει. Εφόσον ο άνθρωπος διαθέτει την επιλογή, καθίσταται απολύτως υπεύθυνος για τις πράξεις του.

Κατ' αντιστοιχία, και στο δίκαιο, το ζήτημα της επιλογής φέρει ιδιαίτερη βαρύτητα, δηλαδή εξετάζεται πάντοτε το αν ο άνθρωπος που λειτούργησε με συγκεκριμένο τρόπο είχε επιλογή να δράσει διαφορετικά. Ζητήματα τέτοιας φύσης προκύπτουν συχνά στο Ποινικό Δίκαιο και στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, σε περιπτώσεις που κάποιος βρίσκεται σε νόμιμη άμυνα, σε κατάσταση ανάγκης, ή δρα βάσει εντολής στα πλαίσια ειδικής ιεραρχικής σχέσης.

Επιπλέον, η Καντιανή θέση ότι ο ηθικός νόμος πηγάζει και εκπορεύεται από τη λογική του ανθρώπου είναι εξαιρετικά σημαντική για το δίκαιο, διότι δημιουργεί στέρεες βάσεις για τη θεμελίωση του ηθικού νόμου και για τη συμμόρφωση των ανθρώπων με αυτόν.

Η κατηγορική προσταγή του Καντ μάς υποδεικνύει -μεταξύ άλλων- πώς ορίζεται η ηθική, πώς μπορούμε να δημιουργήσουμε οικουμενικούς νόμους, καθώς και πώς πρέπει να στοχάζονται και να ενεργούν οι άνθρωποι για τη δημιουργία μιας ιδεατής κοινωνίας και κατ' ακολουθία για την κατάκτηση της ουσιαστικής ευημερίας τους.

Ο ιδιαίτερα προοδευτικός και ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της Ηθικής Φιλοσοφίας του Καντ δύναται να συμβάλλει στην προαγωγή του Διεθνούς Δικαίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθώς οι Καντιανές θέσεις θέτουν στο επίκεντρο τον άνθρωπο και τα δικαιώματα του.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η ελευθερία του ανθρώπου φαίνεται να πηγάζει από την ηθική του, από το «ηθικώς πράττειν». Ο Καντ, δηλαδή, θέτει δύο ανώτερους σκοπούς, τους οποίους συνδέει στενά με σχέση αλληλεξάρτησης. Οι δύο αυτοί σκοποί είναι: από τη μια πλευρά ο άνθρωπος να κατακτήσει την ελευθερία και από την άλλη ο άνθρωπος να ενεργεί σύμφωνα με τον ηθικό νόμο. Η θέση του Καντ ότι μόνο σε περίπτωση που ο άνθρωπος δρα με βάση την ηθική είναι πραγματικά ελεύθερος, αποτελεί μια πολύτιμη κληρονομιά για το δίκαιο, και ειδικότερα για το Διεθνές Δίκαιο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπου οι προκλήσεις και οι δυσχέρειες εφαρμογής του είναι επιτακτικότερες.

Επιπρόσθετα, οι θέσεις του Καντ περί καθολικότητας του νόμου θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου, το οποίο θέτει οικουμενικές αρχές και το οποίο διαδρά με τα εθνικά δίκαια των διαφόρων κρατών. Όπως δε αναλύθηκε στην Ενότητα 2.2., η σχέση Διεθνούς και εθνικού δικαίου των κρατών καθίσταται ενίοτε δυσχερής, λόγω του γεγονότος ότι διαφέρει η στάση των κρατών απέναντι στο Διεθνές Δίκαιο, και διαφέρουν και τα εσωτερικά δίκαια μεταξύ τους.

Τέλος, το γεγονός ότι ο Καντ αναγνωρίζει την ηθική και την αρετή ως εγγενή χαρακτηριστικά του ανθρώπου, και το γεγονός ότι θεωρεί ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι νομοθετούν βάσει έλλογων αρχών, δύνανται να συμβάλλουν στην εξύψωση της θέσης του ατόμου στη διεθνή δικαιοταξία.

Ειδικότερα, σε πολλές περιπτώσεις, το άτομο μπορεί να καθίσταται αδύναμο και «αβοήθητο», όταν βρεθεί σε μια ιδιαίτερα δυσμενή και αντίξοη συγκυρία, επί παραδείγματι μιας ένοπλης σύρραξης ή ενός απολυταρχικού καθεστώτος. Σε τέτοιου είδους συγκυρίες, η ενδυνάμωση της θέσης του άτομου και του νομικού οπλοστασίου άμυνάς του είναι εξαιρετικά σημαντική και επείγουσα. Αυτό συμβαίνει διότι το άτομο βρίσκεται αντιμέτωπο με ένα κράτος το οποίο -αντί να εγγυάται τα δικαιώματά του και την ευημερία του- παραβιάζει θεμελιώδη δικαιώματά του και τελεί διεθνή εγκλήματα εναντίον του. Η Ηθική Φιλοσοφία του Καντ θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και προς την επίτευξη αυτού του σκοπού, ήτοι της ανάδειξης της υπεροχής του ατόμου ως διεθνούς δρώντος.

Επιλέγεται στην παρούσα εργασία να γίνει αναφορά στην Καντιανή Ηθική Φιλοσοφία, διότι κρίνεται εξαιρετικά ενδιαφέρον το γεγονός ότι ο Καντ καταφέρνει να συνδέσει στενά με σχέσεις αλληλεξάρτησης: την ηθική, τον ανθρώπινο Λόγο, την αίσθηση καθήκοντος του ατόμου, την ουσιαστική ελευθερία του ανθρώπου, τη συμμόρφωση με τους νόμους και την αρμονική κοινωνική συμβίωση. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, μια ευρύτερη σύνδεση αξιών,

αρετών, αρχών, λογικής, συναισθημάτων, δικαιωμάτων, κοινωνικότητας· που όλα μαζί συγκλίνουν στη συμμόρφωση του ανθρώπου με το δίκαιο και την ηθική ως έμφυτη, έλλογη αναγκαιότητα. Θα μπορούσαμε περαιτέρω να αξιοποιήσουμε την Καντιανή Ηθική Φιλοσοφία και για τη συμμόρφωση όλων των υποκειμένων του Διεθνούς Δικαίου με αυτό.

Ως προς το δεύτερο ζήτημα, της αναγκαστικής εκτέλεσης, αξίζει να αναφερθούν τα ακόλουθα. Σε όλους τους κλάδους του δικαίου ενυπάρχει και λειτουργεί η αναγκαστική εκτέλεση. Παράλληλα με την εκούσια και αυτονόητη συμμόρφωση των υποκειμένων του δικαίου με το δίκαιο, υφίσταται νομοθετικό πλαίσιο, νομικές διαδικασίες και μηχανισμοί για την εκτέλεση του δικαίου.

Όπως αναλύθηκε και στην Ενότητα 2.2., θα πρέπει να αναφερθεί ότι η αναγκαστική εκτέλεση δεν λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο. Είναι προφανώς πολύ πιο ευχερής και δρα πολύ πιο άμεσα και αποτελεσματικά στην εθνική έννομη τάξη, εν σχέσει με τη διεθνή έννομη τάξη. Λόγω της φύσης, του χαρακτήρα και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του Διεθνούς Δικαίου, καθίσταται δυσχερέστερη η διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσής του. Πολλοί επιστήμονες των Διεθνών Σχέσεων επικαλούνται την ισχύ προκειμένου να αιτιολογήσουν αυτή την πραγματικότητα. Στα πλαίσια του παρόντος άρθρου, επιχειρώντας να αιτιολογηθούν νομικά οι δυσχέρειες και η ιδιαιτερότητα στην αναγκαστική εκτέλεση του Διεθνούς Δικαίου, υποστηρίζεται ότι αυτή έγκειται και στη διάδρασή του με την αρχή της εθνικής κυριαρχίας των κρατών. Γι’ αυτό υποστηρίχθηκε ανωτέρω ότι τα κράτη με τη στάση τους απέναντι στο Διεθνές Δίκαιο δύνανται να συμβάλλουν σημαντικά στην ενδυνάμωση της ισχύος του. Η θεωρία του Καντ περί καθολικού, αδιαμφισβήτητου νόμου, που αφορά και δεσμεύει ολόκληρη την ανθρωπότητα, θα μπορούσε να συμβάλλει και προς αυτή την κατεύθυνση.

Διεθνές Ποινικό Δίκαιο: Ένας σύγχρονος κλάδος του Διεθνούς Δικαίου με ιδιαίτερη δυναμική – Εφαρμογή των ανωτέρω προτάσεων περί Ισχύος του Δικαίου

Σύμφωνα με τη γράφουσα, ένας κλάδος του Διεθνούς Δικαίου στον οποίο η αναγκαστική εκτέλεση είναι ενδυναμωμένη είναι το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο.

Το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο[17] αποτελεί κλάδο του Διεθνούς Δικαίου. Ως προς τον χαρακτήρα, τη μορφή, τη φύση και τα γνωρίσματά του αποτελεί Διεθνές Δίκαιο, με την ιδιαιτερότητα ότι συγκεντρώνει όρους, έννοιες, αρχές και κανόνες και από το εθνικό Ποινικό Δίκαιο των κρατών.

Το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο περιλαμβάνει τη μελέτη των διεθνών εγκλημάτων, την πρόληψη, την καταστολή τους και την απονομή δικαιοσύνης περί αυτά. Ως διεθνή εγκλήματα θεωρούνται: i) τα εγκλήματα πολέμου, ii) τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, iii) το έγκλημα της γενοκτονίας, iv) το έγκλημα των βασανιστηρίων, v) το έγκλημα της τρομοκρατίας, και vi) τα εγκλήματα κατά της ειρήνης/το έγκλημα της επίθεσης. Βασική κοινή προϋπόθεση -μεταξύ άλλων- για τη στοιχειοθέτηση διεθνούς εγκλήματος -πλην της τρομοκρατίας- είναι να τελείται από φορέα δημόσιας εξουσίας, υπό τον σχεδιασμό του, κατ' εντολή του, με τη συναίνεσή του, ή με την ανοχή του.

Οι πράξεις που πληρούν την αντικειμενική και την υποκειμενική υπόσταση των διεθνών εγκλημάτων είναι τόσο απεχθείς και επισύρουν τέτοια απαξία που έχει κριθεί ότι προσβάλλουν την «ανθρωπότητα» και την «παγκόσμια συλλογική συνείδηση».

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η αναγκαστική εκτέλεση είναι ενδυναμωμένη στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο -μεταξύ άλλων- λόγω του γεγονότος ότι το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο σχεδόν στο σύνολό του αποτελεί jus cogens, λόγω της κρισιμότητάς του, λόγω του ότι σε αυτό εντάσσονται τα διεθνή εγκλήματα ήτοι πράξεις τόσο απεχθείς και ειδεχθείς που έχει κριθεί ότι προσβάλλουν την «ανθρωπότητα» και την «παγκόσμια συλλογική συνείδηση». Ως έναν ακόμη λόγο θα μπορούσαμε να προβάλουμε το γεγονός ότι το εθνικό Ποινικό Δίκαιο των κρατών συνέβαλε στην ανάδυση και τη διαμόρφωση του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου, και ότι οι δύο εν λόγω κλάδοι τελούν σε συνεχή σχέση, αλληλεπίδραση και διάδραση. Μέσω των γενικών αρχών του δικαίου το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο έχει αντλήσει όρους, έννοιες, αρχές, στοιχεία και κανόνες των εθνικών ποινικών δικαιϊκών συστημάτων, χάρη στους οποίους εμπλουτίζεται έτι περαιτέρω, ενδυναμώνεται, αυστηροποιείται και ενισχύεται η αναγκαστική εκτέλεσή του.

[17] Ίδε και: - Antonio Cassese, *International Criminal Law*, Oxford University Press, New York, 2003.
- Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, *Η ατομική ποινική ευθύνη στο Διεθνές Δίκαιο,* Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.
- Βιργινία Μπαλαφούτα, *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, Δεκέμβριος 2017.

Προτάθηκε ανωτέρω το jus cogens ως δυνάμενο να ενδυναμώνει σημαντικά την ισχύ του δικαίου, και οι γενικές αρχές του δικαίου μία εκ των πηγών του Διεθνούς Δικαίου ως δυνάμενες να αποτελούν ένα συστατικό στοιχείο της ισχύος του δικαίου. Στο παρόν άρθρο, απ' όσα προαναφέραμε για το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο εφαρμόζουμε και επαληθεύουμε τις συγκεκριμένες προτάσεις, διαπιστώνοντας στην πράξη ότι αποδεικνύεται η συμβολή τους στην ισχύ του δικαίου στο πεδίο του Διεθνούς Δικαίου αλλά και στην αναγκαστική εκτέλεσή του.

Αντί Συμπερασμάτων

Συμπερασματικά, στα πλαίσια του παρόντος κειμένου επιχειρήθηκε να αναλυθεί ο κρίσιμος ρόλος του Διεθνούς Δικαίου για τη ζωή, την πρόοδο και την ευημερία των ανθρώπων, για την προστασία και την ειρηνική συνύπαρξη των κρατών, και εν συνόλω για την αρμονική συνύπαρξη όλων των υποκειμένων του και των λοιπών δρώντων επί του διεθνούς πεδίου. Παρουσιάστηκαν το εύρος, οι πρωταρχικοί σκοποί, οι κλάδοι, τα υποκείμενα του Διεθνούς Δικαίου, η λειτουργία του καθώς και η διάδρασή του με το εθνικό δίκαιο των κρατών.

Παράλληλα, αναλύθηκαν προκλήσεις που διαχρονικά αντιμετωπίζει το Διεθνές Δίκαιο, εγγενείς αδυναμίες του και περιορισμοί, αναζητήθηκαν αιτίες τους, και κατατέθηκαν προτάσεις για τη διαχείρισή τους.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον, το οποίο θέτει το Διεθνές Δίκαιο σε πραγματική δοκιμασία. Παρουσιάστηκαν ορισμένες πτυχές της σύγχρονης πραγματικότητας που προκαλούν σοβαρό προβληματισμό και απογοήτευση. Προτάθηκαν ιδέες για την περαιτέρω ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου και για την ευρύτερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή του.

Υποστηρίχθηκε ότι το Διεθνές Δίκαιο, παρά τις αδυναμίες και τους περιορισμούς του, έχει εξελιχθεί, εμπλουτιστεί και ενδυναμωθεί εν σχέσει με το παρελθόν, ακόμη και εάν ανατρέξουμε στο κοντινό παρελθόν.

Επιχειρήθηκε εμβάθυνση στις σχέσεις και τη διάδραση των επιστημών του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Σχέσεων, με μια διεπιστημονική και δημιουργική ματιά, επιδιώκοντας να βρεθούν συγκλίσεις και συνέργειες, οι οποίες θα μπορούσαν περαιτέρω να συμβάλλουν στην ισχυροποίηση του Διεθνούς Δικαίου.

Ακολούθως, προτάθηκε η αξιοποίηση της Καντιανής Ηθικής Φιλοσοφίας για την ενδυνάμωση του Διεθνούς Δικαίου και για την ευρύτερη συμμόρφωση των υποκειμένων του με αυτό.

Ιδιαίτερες αναφορές έγιναν στο Διεθνές Ποινικό Δίκαιο, για λόγους που αναλύθηκαν, το οποίο -μεταξύ άλλων- δύναται, σύμφωνα με τη γράφουσα, να προσφέρει μια ιδιαίτερη δυναμική στο Διεθνές Δίκαιο. Επιχειρήθηκε δε η εφαρμογή και επαλήθευση επί του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου ιδεών που προτάθηκαν στο άρθρο.

Εν κατακλείδι, επιδιώχθηκε να αντληθούν και να αναδειχθούν αισιόδοξα μηνύματα για την περαιτέρω ενδυνάμωση και την ικανοποιητικότερη εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου στο μέλλον, έχοντας υπόψη το κρίσιμο διακύβευμα της προσφοράς του σε ολόκληρη την ανθρωπότητα, παρούσα και μέλλουσες γενεές.

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

1993-2025 ΤΡΙΑΝΤΑ ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ